

CONTRIBUȚII ARHEOLOGICE LA CUNOAȘTEREA COMPLEXULUI ARHITECTONIC VĂCĂREȘTI *

CRISTIAN ȚICO

Ansamblul de la Văcărești, înălțat pe terenul ce aparținea vetrei satului feudal cu același nume, atestat în 1577 la 26 mai, „din josul Bucureștilor”¹, este ctitoria primului domn fanariot Nicolae Mavrocordat (1715—1716; 1719—1730) și a fiului său Constantin Mavrocordat (1730—1763 cu întreruperi).

Zidirea a început chiar în primul an al domniei lui Nicolae Mavrocordat, fiind întreruptă de luarea lui în captivitatea de către austrieci în noiembrie 1716 și continuată după 1719 când revine la domnie. Lucrarea pare a fi fost gata în iunie 1721, când ctitorul înzestrează mănăstirea și o închină patriarhiei de la Ierusalim.²

Din însemnările cronicarului oficial al domnitorului, Radu Popescu, rezultă că în 1723 se termină zidul de incintă.³ Informația poate fi completată de studiul de arhitectură, care arată că mai întâi a fost terminat zidul de incintă și apoi s-au zidit clădirile din interiorul curții.

Dintr-o însemnare pe un document din 2 februarie 1723, în care se vorbește despre un dascăl Antonie de la școala din Văcărești, rezultă că la această dată funcționa aici o astfel de instituție culturală.⁴

În casa domnească Nicolae Mavrocordat organizează o bibliotecă cu prețioase rarități bibliofile, îmbogățită cu noi volume aduse de la Mărgineni din biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino.⁵

La 13 septembrie 1724 avea să aibă loc târnosirea mănăstirii, așa cum rezultă din cronica lui Radu Popescu.⁶ Din relatările cronicarului, cu privire la ospățul oferit de domn în onoarea arhierilor veniți la sfințirea mănăstirii, reiese că în 1724 casa domnească, stăreția și biserica erau construite.

* Cercetările s-au desfășurat sub conducerea dr. Panait I. Panait.

¹ DIR, B, Țara Românească, XVI/4, Ed. Acad. R.P.R., București, 1952, p. 274.

² E. Hurmuzaki, XIV/2 (1716—1777), Ed. Nicolae Iorga, nr. DCCL, p. 872.

³ Radu Popescu, *Istoria domnilor Țării Românești*, în *Cronicile medievale ale României*, IV, Ed. Constantin Grecescu, Ed. Acad. R.P.R., București, 1963, p. 275.

⁴ E. Hurmuzaki, op. cit., p. 872.

⁵ N. Iorga, *Știri nouă despre biblioteca Mavrocordaților și despre viața muntească în timpul lui Constantin Vodă Mavrocordat*, *Analele Academiei Române, Memoriile secțiunii istorice*, seria a III-a, 1927, p. 135—170.

⁶ Radu Popescu, op. cit., p. 138.

După moartea lui Nicolae Mavrocordat survenită în 1730, Constantin, fiul său, înaltă, în 1736, paraclisul, galeriile arcate pe latura de est a incintei mari și incinta mică cu turn de strajă și anexe gospodărești.⁷ În 1739 în prezența lui Constantin Mavrocordat se sfințește paraclisul, desăvârșindu-se astfel ctitoria de la Văcărești.

La începutul veacului al XIX-lea mănăstirea este ocupată, rînd pe rînd, de armatele otomane și țariste, iar spre jumătatea secolului al XIX-lea mănăstirea intră în perioada ei de declin, fiind transformată în temniță, proces ce va continua pînă în toamna anului 1973 cînd a început restaurarea monumentului.

*
* * *

Cercetarea arheologică efectuată din octombrie 1973 și pînă în 1977 a urmărit trei sectoare mari și anume: A (incinta mare), B (incinta mică), C (exteriorul).

SECTORUL A

Casa domnească

Casa domnească, a fost înălțată în prima etapă de construcție (1716—1723) a ansamblului mănăstiresc Văcărești, așa cum reiese din pisană aflată deasupra ușii de la intrare. Edificiul este așezat în colțul de nord-est al incintei mari, învecinîndu-se la vest cu un spațiu neconstruit, ce-l desparte de șirul chiliilor de pe latura nordică a incintei; la est cu galeriile arcate ce fac legătura cu paraclisul; la nord cu grădina din jurul mănăstirii și la sud cu biserica. Alături de stăreție, biserică și paraclis, casa reprezintă o importantă piesă din ansamblul construcțiilor medievale de aici. Casa domnească de la Văcărești a adăpostit în anumite perioade curtea domnească, a fost locul de odihnă al familiei domnești. În secolul al XVIII-lea la Văcărești se făcea prima oprire în drumul spre Giurgiu și ultima cu ocazia sosirii la București. Casa este dispusă pe un plan dreptunghiular, cu foișor pe latura sudică și cu loggie pe latura nordică. La parter are o cameră boltită cu lunete (camera pivnicierului) și un gîrlici prin care se ajunge în subsolul format din două pivnițe: cea mare cu stîlp central și patru calote semisferice, iar cea mică cu o boltă semicilindrică. Etajul este alcătuit din șase camere, respectiv două apartamente de cîte două camere fiecare, două saloane, toate fiind legate prin două culoare, ce comunică între ele. Casa a suferit transformări în secolul al XIX-lea prin refacerea foișorului și a loggiei, iar în secolul al XX-lea prin construirea unor ziduri ce au schimbat vechea compartimentare.

⁷ Chesarie Dapontes, Ephémérides Daces, Paris, 1861, II, p. XLIV.

SECȚIUNEA II PROFIL V - SC. 1:50

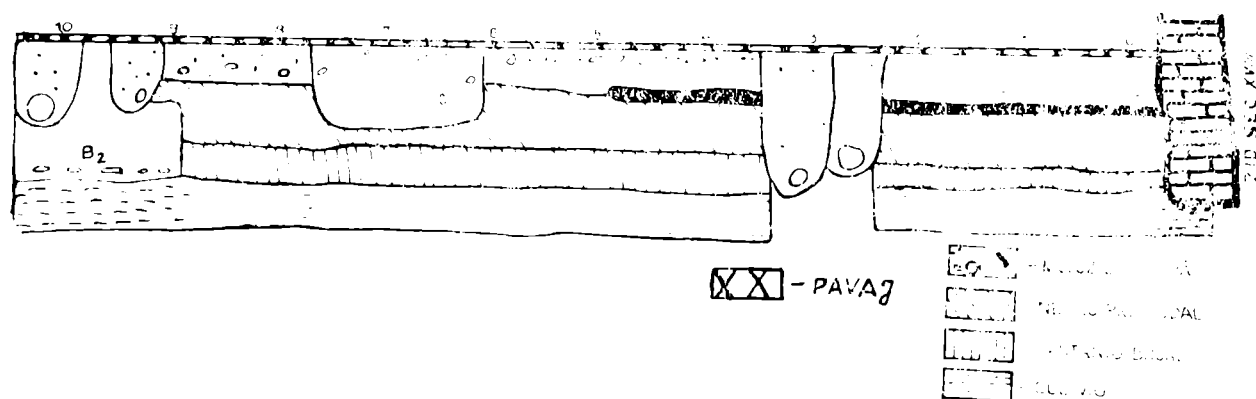

Fig. 1 Profil stratigrafic al secțiunii II.

Așa cum reiese din profilele secțiilor trasate, situația stratigrafică se prezintă astfel:

Stratul I: paviment actual din piatră și asfalt, așezat pe un pat de nisip, gros de 0,25 m.

Stratul II: pământ cenușiu purtat, cu mult moloz, cu depuneri arheologice din secolele XVIII—XIX, gros de 0,20—0,30 m.

Stratul III: pământ negru prefeudal cu depuneri arheologice din secolele III—IV; VI—VII; X—XI; gros de 0,50 m.—1 m.

Stratul IV: pământ castaniu, cu depuneri arheologice din epoca bronzului, cultura Tei, faza Tei III, gros de 0,20—0,60 m.

Stratul V: solul viu, galben lutos. (fig. 1)

Șanțul II, trasat perpendicular pe foișorul sudic al casei domnești a scos la iveală un material arheologic destul de variat. În stratul al II-lea, au fost surprinse materiale de construcție din secolele XVIII—XIX cum ar fi: cărămizi dreptunghiulare, cărămizi cu profil special de decorație exterioară a clădirilor, fragmente de olane, un fragment dintr-un capitel decorat cu ove și frunze de acant, fragmente de ancadrame și traforuri din piatră decorate cu motive brîncovenești. Tot în acest strat au apărut fragmente de vase mari cu corpul puțin bombat sau drept, buza răsfrîntă orizontal, cu o toartă sub ea; fragmente de urcioare, solnițe, sfeșnice, opaite și tigăi. Vasele sînt făcute dintr-o pastă densă, de culoare cărămizie, decorate cu smalt verde și galben, cu linii înguste orizontale de culoare albă, sau cu torți împodobite cu brîu alveolat acoperit cu smalt verde. Ceramica își găsește analogii cu cea descoperită în cercetările de la Curtea Veche, datată acolo în secolele XVII, XVIII și XIX, ca și la Radu Vodă, Visarian, Foișorul Mavrocordaților etc.⁸

Planimetria originală a foișorului sudic al casei domnești a fost determinată prin deschiderea a două casete în colțurile de sud-vest și nord-est ale acestuia. Desfășurat pe un plan pătrat, foișorul inițial, avea o fundație

⁸ Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, Muzeul Curtea Veche, Palatul Voievodal, MIMB, 1973, p. 74—84; M. Turcu, *Considerații privind Foișorul Mavrocordaților din București*, în MIM, II, 1968, p. 123.

alcătuită din două pile de colț ce sprijinea trei arce pe fiecare latură a ei. Pilele erau construite din cărămidă ($29 \times 15 - 14 \times 4$ cm.) legată cu mortar alb rezistent, făcut din var, nisip și pietriș, cu rosturi de 3—5 cm., avînd o formă paralelipipedică de dimensiuni aproximative ($1,37 \times 1,50 \times 0,87$ m.).

Groapa de fundație a fost săpată pînă la $-1,90$ m. în pămîntul castaniu, turnarea fundațiilor s-a făcut prin umplerea gropii cu cărămidă și mortar. Decroșul fundațiilor aflat la $-1,06$ m. indică nivelul de călcare în secolul al XVIII-lea. Din elevația zidului foișorului se păstrează numai $0,24$ m. Peste aceste fundații și crîmpeiul de zidărie păstrat din secolul al XVIII-lea se construiește o fundație nouă în secolul al XIX-lea odată cu refacerea foișorului. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, după cutremurele din 1802 și 1838 foișorul s-a dărîmat, fiind refăcut către sfîrșitul jumătății aceleiași secol peste fundația celui anterior⁹.

Construcția înălțată în secolul al XIX-lea din cărămidă ($26 - 25,5 \times 13 - 14 \times 3,5$ cm.) legată cu mortar gălbui nisipos puțin rezistent, în rosturi de 2—3 cm., este cea pe care o cunoaștem astăzi. Fundația foișorului înălțată în secolul al XIX-lea o îmbracă pe cea inițială din secolul XVIII, se adîncește pînă la $-1,66$ m., cu un decroș la $-0,82$ m., indicînd nivelul de călcare în secolul trecut.

În urma cercetării fundațiilor putem stabili două mari etape de construcție și funcționare ale foișorului sudic ;

a. etapa inițială de construcție a casei domnești, cînd este înălțat și foișorul acesteia (începutul secolului al XVIII-lea pînă la începutul secolului al XIX-lea), b. etapa de reconstrucție a foișorului (după jumătatea secolului al XIX-lea) foișor ce se păstrează și astăzi cu unele transformări.

O problemă importantă legată de foișorul sudic al casei domnești, a fost aceea de a preciza locul scării de acces în foișor. După înlăturarea scării folosită în secolul al XIX-lea și al XX-lea au fost surprinse fundațiile și zidurile ce sprijineau scara construită în secolul al XVIII-lea. Zidurile au fost notate Z_1 , Z_2 și Z_3 .

Z_1 — surprins la $6,70$ m. față de fațada sudică a casei domnești și paralel cu aceasta este construit din cărămidă ($27 \times 14 \times 4$ cm.) legată cu un mortar rezistent de var, pietriș și nisip, în rosturi de 3—4 cm. Fundația zidului se adîncește pînă la $-1,84$ m. în pămîntul castaniu. Grosimea zidului este de $0,84$ m.

Z_2 — orientat est-vest, situat la $1,35$ m. sud față de fațada casei domnești, are o grosime de $0,64$ m. fiind legat printr-o fundație comună cu două ziduri orientate nord-sud, adosate și perpendiculare pe zidul casei domnești, lungi de $1,35$ m. Fundația Z_2 se adîncește în pămînt pînă la $-1,97$ m.

Z_3 — perpendicular pe zidul casei domnești surprins pe o lungime de $4,86$ m., gros de $0,86$ m. este suprapus de un zid înălțat către jumătatea secolului al XVIII-lea (1736), zid care a umplut arcul de sub foișor pentru a-l consolida¹⁰. În aceeași perioadă, tot pentru consolidarea foișorului și a scării lui, între Z_1 și Z_2 se construiesc două ziduri paralele orientate nord-sud,

⁹ Arhivele Statului București, Ministerul Instrucțiunii, Dos. 137/1845, Catagrafia din 1845.

¹⁰ I. Bilciurescu, *Cercetarea, restaurarea și punerea în valoare a monumentului*, în RMM, Mon. Ist. Artă, 2, 1978, p. 10.

cu grosimi ce variază între 0,35—0,53 m., lungi de 3,05 m. În secolul al XIX-lea odată cu reconstruirea foișorului, atât planimetria lui, cât și scara suferă modificări importante prin înălțarea unor ziduri și a unui peron de intrare.

Aspectul și planul foișorului întâlnit astăzi este cel datorat secolului al XIX-lea, cu mici modificări suferite la începutul secolului al XX-lea. (fig. 2).

În subsolul casei domnești au fost deschise două secțiuni, adâncite în pământul cu concrețiuni calcaroase. Secțiunile au stabilit că pivnița mare avea de-a lungul pereților un trotuar de cărămidă, lat de 0,66 m., în jurul stîlpului central un trotuar lat de 0,26—0,54 m., iar în rest fiind pământ bătut. Așadar, subsolul nu a avut inițial paviment, cel actual aparținând intervenției din secolul al XX-lea.

Cercetarea de arhitectură întreprinsă în etajul și parterul casei domnești, pe latura de nord, a scos în evidență existența unei loggi. ¹¹ Pentru cunoașterea planimetriei loggiei a fost deschisă secțiunea XX. Imediat sub pavimentul actual din beton au apărut părți din bazele coloanelor octogonale ale parterului loggiei ce este adosat fațadei nord a casei domnești. Elevațiile sînt făcute din cărămidă (29×14 — $15,5 \times 5,3$ cm.) legată cu mortar rezistent în rosturi de 3—4 cm. Bazele se sprijină pe o fundație de 0,77 m. ce se adîncește pînă la —1,65—1,80 m. Spre interior decroșul fun-

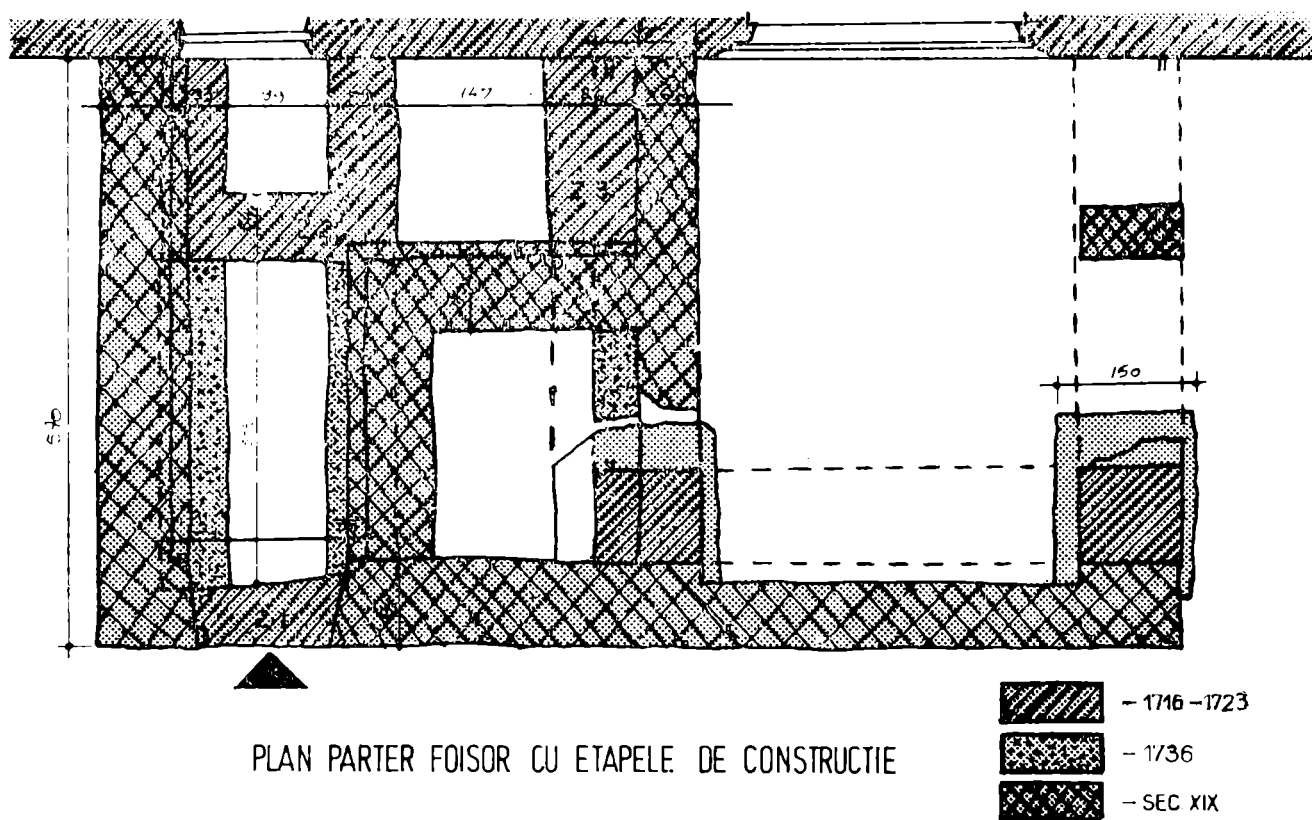
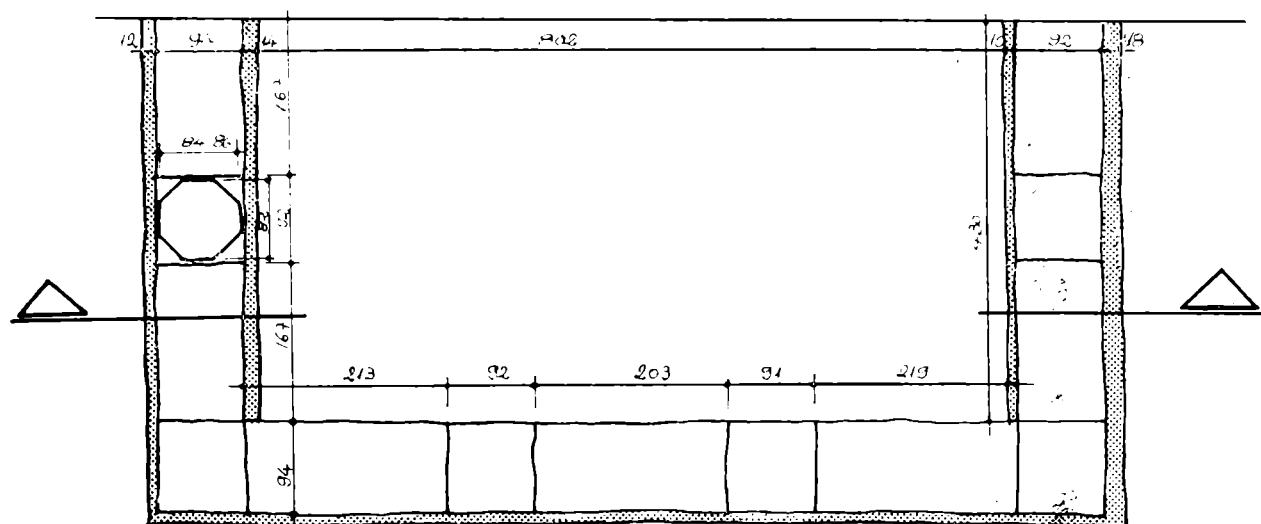

Fig. 2 Planul parter al foișorului sudic al casei domnești, cu etapele de construcție.

¹¹ Ibidem, p. 9.

PLAN PARTER LOGIE - CASA DOMNEASCA

Fig. 3 Planul parter al loggiei casei domnești.

dației indică un nivel de călcare în secolul al XVIII-lea ce variază între $-0,93$ — $1,00$ m., iar în exterior $-0,93$ — $1,12$ m. Planul parterului loggiei este de formă dreptunghiulară ($8,02 \times 4,30$ m.). Peste fundație se ridică bazele pătrate ale unor coloane octogonale de zidărie ce sprijineau loggia din etajul casei domnești (fig. 3). Se mai păstrează o singură pornire a octogonului și cele șase baze pătrate ale coloanelor. Latura octogonului este de $0,33$ m., latura bazelor variază între $0,91$ — $0,94$ m., iar interspațiile dintre baze între $2,03$ — $2,08$ m. În urma cutremurelor din prima jumătate a secolului al XIX-lea, construcția s-a dărâmat fiind înlocuită de o construcție înălțată către jumătatea aceluiași secol, care menține vechea planimetrie, dar modifică structura constructivă, în locul coloanelor apărând un zid plin, cu deschideri (uși și ferestre) pe laturile est, vest și nord.¹²

Pe fațada de vest a casei domnești, săpătura s-a adâncit în pământul de umplutură pînă la $-0,50$ m. În acest strat nu au fost surprinse materiale arheologice. De la $0,50$ m. și pînă la adîncimea de -2 m. pământul este de culoare castaniu negricios cu urme materiale aparținînd fazei Tei III. Adosată fațadei casei, a fost descoperită o construcție de zid ce are o formă paralelipipedică ($3,50 \times 2,00 \times 1,60$ m.), din ea păstrîndu-se numai fundația adîncă de $1,40$ m., iar din elevație $0,20$ m. Pe una din fețe fundația are două arce de descărcare, înalte de $0,70$ m. și late de $0,40$ m. Prin tehnica de construcție și materialul folosit ea aparține fazei de început a secolului al XVIII-lea. Presupunînd existența unui foișor pe fațada vestică a casei domnești, aceasta ar fi putut fi tocmai fundația lui.

La $-0,55$ m. față de cota actuală, adosat fațadei estice a casei a apărut un decroș de zidărie lat de $0,34$ m. al cărui cap nordic se termină cu o construcție paralelipipedică ($1,66 \times 1,07 \times 1,10$ m.) țesută de fațada casei. Această construcție reprezintă un contrafort care a fost construit odată

¹² Ibidem, p. 10.

cu subsolul casei pentru a consolida peretele de est al pivniței mari a casei domnești, în scopul preluării împingerilor create de descărcarea greutateilor bolților subsolului, pe acest perete.

Materialul ceramic întâlnit aici, este fragmentar.

Ceramica ce aparține secolelor XVIII-XX este reprezentată de : fragmente din gîtul tubular al unui urcior, cu o toartă bandă ce pornește ceva mai jos de buză și se prinde pe umerii vasului. La baza gîtului se află un decor realizat din trei șiruri concentrice de linii paralele. Smaltul ce acoperă vasul are culoarea verde. Pe margine, toarta este decorată cu alveole realizate prin împingerea pastei spre interior. Un alt fragment provine de la un urcior cu gîtul în formă de pîlnie și cu buza decorată cu linii în „brăduți”. Toarta, ca o bandă, pornește chiar de sub buză. Smaltul ce acoperă suprafața vasului este de culoare verzuie. Alte fragmente sînt de la vase de culoare cărămizie, decorate cu dungi concentrice de culoare albă. Vase și urcioare asemănătoare au fost găsite și în săpăturile arheologice efectuate pe colinele de la Mihai Vodă, Radu Vodă sau Biserica Visarion.¹³

Pridvorul bisericii Sf. Treime

Cercetarea pridvorului s-a realizat prin deschiderea secțiunii I, orientată est-vest și a două casete pe latura de nord și latura de sud.

Materialul arheologic surprins se rezumă la fragmente de cărămizi din secolul al XVIII-lea folosite la ridicarea zidurilor și la decorarea lor, un fragment dintr-un capitel decorat cu ove și frunze de acant și un fragment dintr-un ancadrament din piatră decorat cu motive vegetale. Din fosta pardoseală a pridvorului făcută din plăci de piatră de culoare cenușie, s-au păstrat cîteva fragmente, unele avînd pe margine o canelură subțire cu rol decorativ. În pămîntul amestecat cu moloz au mai apărut fragmente de frescă cu motive florale albastre și roșii.

Pe peretele de est al pridvorului, în dreapta și stînga ancadramentului din piatră sculptată al intrării în biserică, au apărut fragmente de frescă de culoare albă cu o dungă neagră lată de 3—5 cm, aflată la 1,40 m față de wagrîs. În colțul de nord-est al pridvorului, porțiunea din frescă surprinsă are o dungă neagră de 3 cm. (aflată la 1,36 m față de wagrîs), iar în colțul de sud-est pe frescă apar două dungi orizontale, una de culoare neagră, lată de 3 cm, la —1,40 m, față de wagrîs și alta de culoare roșie lată de 3 cm, la —1,45 m față de wagrîs. Între cele două dungi de culoare există un spațiu nepictat. La —1,50 m, față de wagrîs, fresca se întoarce, sub forma unui mic decroș, cota marcînd punctul în care se întîlnea cu pardoseala pridvorului. Această ultimă cotă reprezintă nivelul de călcare original în pridvor. Translatînd această cotă în dreptul intrării în biserică, ea arată că la acest nivel a mai existat o treaptă pînă la prag, aceasta fiind înlăturată odată cu înălțarea nivelului de călcare în secolele XIX—XX. Înălțarea nivelului de călcare a produs totodată și distrugerea picturii de

¹³ Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice, sub redacția prof. Ion Ionașcu, Ed. Științifică, 1959, Pl. LXV (7), Pl. LXV (4), Pl. LXI; M. Turcu, op. cit., CAB, II, 307, fig. I. 11, p. 308, fig. 12.

pe peretele de est al pridvorului, unele fragmente ale panourilor inferioare păstrându-se numai sub actuala pardoseală.

Scara și intrarea de pe latura de vest a pridvorului au fost cercetate prin prelungirea secțiunii I în afara pridvorului. Înlăturarea actualei pardoseli din marmură ce acoperea palierul scării și a treptelor de piatră, a surprins o fundație din cărămidă, de forma unui trunchi de piramidă ce susținea scara. Dimensiunile cărămizilor folosite și mortarul, arată că este vorba de o construcție realizată în secolul al XIX-lea. Toată această construcție se ridică peste un pământ de umplutură, nu are fundație și este adosată pridvorului. Adâncind săpătura în interiorul palierului, la —1,35 m. a apărut un trotuar de cărămidă lat de 0,70 m. ce coincide cu nivelul de călcare în secolul al XVIII-lea, către curte.

Cercetînd cele două intrări laterale ale pridvorului s-a constatat că ele nu au existat de la început, ci au fost realizate abia în secolul al XIX-lea.¹⁴ Pentru această afirmație pledează și cercetarea exteriorului pridvorului care în acest loc nu păstrează urmele unor scări amenajate odată cu biserica în secolul al XVIII-lea. Soclul din piatră sculptată, cu motive vegetale, ce înconjoară pridvorul, este întrerupt în dreptul celor două intrări, păstrîndu-se și lăcașul primei trepte de piatră a scării ce coboară spre curte. Scările de piatră ale intrărilor laterale se sprijineau pe o fundație de cărămidă, ce suprapune trotuarul din jurul bisericii. Materialul folosit la fundație și nivelul la care se află —0,95 m. (nivel de călcare în secolul al XIX-lea) demonstrează că a aparținut scărilor realizate în secolul al XIX-lea, perioadei de intervenții ce a modificat arhitectura pridvorului. Spre sfîrșitul secolului al XIX-lea scările și intrările laterale sînt desființate, iar fostele goluri ale intrărilor umplute cu cărămizi.¹⁵

În colțul de sud-vest al pridvorului se află mormîntul M₄, acoperit de o piatră funerară pe care este săpat numele arhidiaconului Iov, fost stareț al mănăstirii. La —1,55 m, față de cota actuală au apărut resturile unui sicriu de lemn de brad, drapat în interior cu o pînză puternic degradată.

Inventarul mormîntului, săracăcios, constă din cîteva cuie de sicriu, resturi dintr-un veșmînt preotesc, făcut dintr-un material de culoare verde închis, căptușit cu o mătase de culoare deschisă. Pe piept și în regiunea mîinilor, s-au păstrat cîteva bumbi din mătase și găicile lor. Resturile unei curele de piele neagră au apărut în zona abdomenului.

Se desprinde concluzia, din cercetarea mormîntului, că el a aparținut unui prelat, însă a fost profanat, dovadă fiind sumarele resturi surprinse. O altă concluzie este aceea că el reprezintă singurul loc de înmormîntare din pridvorul bisericii Sf. Treime de la Văcărești; mormintele M 3 și M 5 fiind marcate numai de pietre funerare care nu acoperă vreun înhumat, ele fiind montate ca simple pietre decorative aduse din alte locuri.

Gropnița paraclisului. Secțiunea deschisă, adîncită în pămîntul negru castaniu a surprins la capătul ei de est fundația paraclisului adîncită de 0,92 m., făcută din cărămidă și mortar. Decroșul de la întîlnirea elevației cu fundația, aflat la —1,12 m. indică nivelul de călcare în secolul al

¹⁴ Arhivele Statului București, Ministerul Instrucțiunii Publice, Dos., 727/1856, Catagrafia din 1856.

¹⁵ Idem, dos., 3312/1876.

XVIII-lea din interiorul gropniței, nivel care astăzi este mai coborât cu 8—10 cm. În profilul sudic al secțiunii au apărut urmele unei locuințe din epoca bronzului.

În interiorul incintei mari pe latura estică a acesteia au fost deschise două secțiuni III și IV orientate est-vest și perpendiculare pe galeriile arcate. Aceleași secțiuni au fost prelungite în spațiul cuprins între biserică latura sudică, biserică latura nordică, perpendiculare pe chiliile vestice.

Ambele secțiuni au străbătut zone puternic afectate de lucrările din epoca noastră (canale de termoficare, conducte de apă, canale de scurgere, fundații din beton ale unor construcții făcute în secolul al XX-lea).

La capătul vestic al secțiunii IV în locul unde aceasta intersectează porticul chiliilor de pe latura vestică a incintei mari s-au putut face observații cu privire la nivelul de călcare în secolul al XVIII-lea către curte și la etapele de construcție ce au modificat arhitectura acestei laturi.

Fundația porticului adâncă de 1,20 m., este făcută din cărămidă și mortar. Zidăria de epocă de peste fundație, se retrage formînd un decroș aflat la —0,51 m. față de cota actuală; nivel de călcare în secolul al XVIII-lea. La această cotă se observă un strat de pământ amestecat cu bulgări de mortar și fragmente din cărămizile folosite la construcțiile din secolul al XVIII-lea.

Peste acest decroș se mai păstrează un parapet din zidăria de epocă înalt de 0,70 m., suprapus de două rînduri de zidărie din secolul al XIX-lea peste care se ridică peretele din secolul al XX-lea, ajungînd pînă la etajul construcției.

Concluzia ce se desprinde, este aceea că în secolul al XVIII-lea chiliile de pe latura de vest au fost precedate de un portic cu parapet de zidărie peste care poate se înălțau coloane. Degradarea coloanelor a făcut ca în secolele al XIX-lea și al XX-lea, peste parapet să se construiască zidărie cu aspectul arhitectonic pe care îl cunoaștem și astăzi.

Cuhniile

Cuhnia din colțul de sud-vest al incintei se învecinează în partea de est cu un portic cu patru coloane dintre care două angajate, și cu construcțiile de pe latura de sud a incintei. În partea de sud se învecinează cu curtea din jurul incintei, în partea de nord cu vestibule și chilii de pe latura de vest a incintei, iar în partea de vest cu incinta mică a mănăstirii.

În secțiunea deschisă în interiorul cuhniei nu au apărut alte materiale arheologice în afară de cîteva cărămizi de epocă întregi sau fragmentare și cîteva fragmente de vase din secolul al XX-lea. Situația stratigrafică nu a putut stabili pentru această zonă o locuire anterioară secolului al XVIII-lea. Din monumentul cercetat se păstrează fundațiile, zidurile și bolțile. Construcția are un plan pătrat cu latura de 7,25 m. Fundațiile au fost surprinse la capetele de est și vest ale secțiunii, demonstrînd că săparea lor a început de la stratul de pământ negru —0,90—1,00 m. adîncindu-se pînă la 2,20 m. față de cota actuală.

Din cercetarea fundațiilor reiese caracterul avansat al tehnicii de lucru a acestui monument. Nivelul de călcare pentru această încăpere aflat la

—0,90—1,44 m. față de nivelul actual este cel din secolul al XVIII-lea, diferența pînă la cota actuală fiind rezultatul unei umpluturi depuse ulterior. Cercetarea nu a surprins un paviment original „în situ”, acesta fiind distrus probabil de intervențiile din secolele următoare. Putem afirma, în concluzie, că această construcție a fost înălțată în prima etapă a mănăstirii (1716—1723). O altă etapă de refacere nu a mai afectat clădirea inițială. În secolul al XIX-lea, după transformarea mănăstirii în penitenciar, cuhnia a fost transformată în cameră obișnuită, podită cu cărămidă ($23-24 \times 10-11 \times 3$ cm.), așternută peste un pat de mortar cu un nivel de călcare înălțat cu 25—30 cm. față de nivelul inițial de călcare.

În secolul al XX-lea în această încăpere este amenajată baia penitenciarului, care prin instalația de canalizare a distrus locul vetrei, realizîndu-se un nou paviment din ciment, la cota actuală. Ușa cuhniei, situată pe zidul de est al încăperii făcea legătura cu porticul ei. La —0,43 m. față de cota actuală a apărut pragul ușii spart de o conductă modernă. Două goluri pe zidul de nord indică spargerea lui în secolul XX. Instalarea băii a făcut ca ușa originală a cuhniei să fie zidită, iar pe zidul de nord să fie deschise, prin spargere, două uși.

Cercetarea arheologică din zona cuhniei de sud-vest poate stabili următoarele :

- construcțiile înălțate în secolul al XVIII-lea nu suprapun o locuire anterioară ;
- clădirea a fost înălțată în prima etapă de construcție (1716—1723) ;
- nu a existat o altă etapă importantă de refacere în afara modificărilor făcute în secolele XIX—XX, impuse de cerințele penitenciarului ;
- materialele arheologice sînt foarte sărace.

În colțul de nord-vest al incintei mari a mănăstirii se află cea de a doua cuhnie. Ea se învecinează, în partea de nord, cu curtea din jurul incintei, în partea de sud cu șiruri de chilii și vestibule de pe latura de vest, în partea de vest cu incinta mică, iar în partea de est cu porticul cu coloane de zid al cuhniei și cu construcțiile de pe latura de nord a incintei. Planul cuhniei este pătrat cu latura de 7,25 m. Din cuhnie se mai păstrează zidurile, bolta fiind înlăturată după 1936, cînd se construiește actualul etaj.¹⁶

Fundațiile au fost amenajate în șanțuri special săpate de la —1,60 m., adîncindu-se 1,60—1,70 m. Fundațiile sînt făcute din cărămidă bine arsă, de bună calitate, de format $27,5-28 \times 14-15 \times 3-4$ cm., legată cu un mortar de nisip, pietriș mărunț și cuiburi mici de var nestins, rostul fiind de 3 cm. Fundațiile au aproximativ aceeași adîncime 1,60—1,70 m. Partea superioară a zidurilor se păstrează în întregime fiind făcută din cărămidă bine arsă, de dimensiuni identice cu cele din fundații, legată cu mortar din nisip, pietriș mare, cuiburi mari din var nestins, rostul fiind glis și gros de 2—5 cm.

Prin stilul arhitectonic și tehnica de construcție, clădirea aparține primei etape de zidire de la Văcărești.

La —1,60 m. a fost găsită o cărămidă de paviment de $10 \times 16 \times 4$ cm. cu urme de mortar pe partea dorsală, considerată ca făcînd parte din par-

¹⁶ N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia, veacul al XVIII-lea*, București, 1936, fig. 600.

doseala de cărămidă a cuhniei. În secțiune a fost surprins un paviment de cărămidă „in situ”, așezat peste un strat subțire de mortar ce suprapune un pământ de umplură. Pavimentul are cărămizi de slabă calitate. Cota la care se află pavimentul, —1,25 m., indică nivelul de călcare din secolul al XIX-lea supraînălțat față de cel din secolul al XVIII-lea aflat la —1,60 m. Locul vetrei din cuhnie nu a putut fi precizat din cauza existenței unei canalizări moderne care a distrus totul. La —1,40 m. se observă un strat de 15—20 cm. grosime, de pământ ars amestecat cu cenușă și cărbune (urmele unui incendiu) stratul fiind întâlnit și la est de cuhnie, la același nivel. Urmele incendiului se văd și pe zidurile chiliilor de pe latura nordică a incintei. Un document de la sfârșitul secolului al XVIII-lea amintește un incendiu izbucnit la Văcărești în 1784¹⁷. Incendiul a afectat latura de nord a incintei, dar nu a produs mari distrugerii.

Ușa cuhniei se află în colțul de sud-est, pragul ei fiind surprins la —1,40 m., străpuns de o conductă modernă. Ușa făcea legătura cu porticul cuhniei. În partea de sud cuhnia era legată de o trapeză, printr-o ușă al cărui prag se află tot la —1,40 m. fiind distrus de amenajarea unei uși și a unor trepte în perioada contemporană.

La —2,20—2,30 m. în pământul castaniu închis, a apărut o locuință din epoca bronzului marcată printr-o mare masă de chirpici. În pământul de umplură au fost observate oase de animale domestice și fragmente ceramice Tei III. Locuința a fost notată B 5. Ea are o formă rectangulară de dimensiuni aproximative 6,20 × 3,30 m.

Chirpiciul prăbușit spre interiorul locuinței, are o parte netedă, iar cealaltă cu urme de nuiel și de pari. Masivitatea vălătucilor din lut amestecat cu pleavă, indică faptul că pereții erau groși. Construcția era susținută de pari, iar pereții erau făcuți din nuiel acoperite cu un strat dens de lipitură de lut. Cu privire la forma și materialul din care era făcut acoperișul nu se pot face precizări. După demontarea chirpiciului, au fost surprinse opt gropi de pari ce susțineau pereții. Trei sînt dispuse în forma literei L alcătuind colțul de sud-vest al locuinței, iar restul se înșiră în linie dreaptă formînd latura de nord. Diametrul gropilor este de 10 cm. și se adîncesc 20—40 cm. Dimensiunile aproximative ale locuinței, stabilite prin măsurarea răspîndirii chirpiciului, afirmă că este vorba de o locuință de mari dimensiuni depășind 20 m.p. Locul intrării în locuință cît și cel al vetrei nu au putut fi stabilite. Locuințe similare au fost descoperite la Băneasa și Cățelu-Nou.¹⁸ Locuința a fost distrusă de un incendiu, dovadă fiind chirpiciul din pereții ei, care are culoarea roșie-cărămizie sau negru-zgurificat, în pământ găsindu-se și cărbuni de la arderea scheletului lemnos.

Locuința este tăiată de fundația zidului de est al cuhniei. În porticul cuhniei, la —2,40 m., a apărut extremitatea estică a B₅.

Porticul cuhniei, înălțat peste un nivel de locuire Tei III, se află în partea de est a acesteia. În fază inițială era un spațiu deschis cu coloane de zid, fiind închis cu zidărie plină în secolul al XIX-lea, cînd coloanele au fost zidite și bolta a fost refăcută. În secolul al XX-lea spațiul este din

¹⁷ E. Hurmuzaki, op. cit., XIV/2, MCCXXVIII, p. 1226.

¹⁸ V. Leahu, Cultura Tei, MIMB, București, 1966, p. 56—57.

nou afectat prin înălțarea nivelului de călcare la cota actuală, prin realizarea unui paviment din ciment și ridicarea unor ziduri ce dau o nouă compartimentare.¹⁹

În încăperea de est a porticului cuhniei de nord-vest a fost deschisă o secțiune orientată vest-est. Pe mijlocul secțiunii au apărut două baze de zidărie ale unor stâlpi de lemn. Bazele au fost numerotate de la vest spre est b_1 și b_2 . Ele sînt făcute din cărămizi prost arse, de format $22-24 \times 12 \times 4$ cm., legate cu un mortar nisipos, puțin rezistent, cu rosturi de 1—2 cm. Bazele au dimensiuni de $50 \times 50 \times 36$ cm. Într-o altă secțiune, orientată nord-sud, deschisă pe direcția b_2 , au mai fost surprinse b_3 și b_4 cu dimensiuni asemănătoare cu primele două și realizate cu materiale de construcție folosite în secolul al XIX-lea.

În alte secțiuni deschise în același spațiu, orientate est-vest și nord-sud au mai apărut alte cinci baze de zidărie notate b_5 , b_6 , b_7 , b_8 , și b_9 , distanțele între ele variind de la 1,50 la 2 m. Toate aceste baze au aceleași caracteristici, privind materialul și tehnica de construcție cu cele descrise mai sus, și aparțin aceleiași construcții, ce ocupa spațiul de la est de cuhnia de nord-vest și pînă la prima chilie de la latura de nord a incintei. Construcția înălțată în secolul al XIX-lea pe baze de zid cu stâlpi de lemn, ocupa un spațiu aproximativ de $13,5 \times 5,5$ m. La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea spațiul acesta este închis cu ziduri, planimetria fiind cea pe care o cunoaștem astăzi.

SECTORUL B

În incinta mică realizată în cea de a doua etapă de construcție, după 1736, nu au fost executate cercetări arheologice ample, ci numai cîteva sondaje ce au stabilit nivelele de călcare către curte și în exteriorul zidului de incintă.

SECTORUL C

La sud de incinta mică, în spațiul ocupat de grădina penitenciarului, a fost deschisă secțiunea X, orientată nord-sud. Săpătura a scos la iveală cîteva fragmente ceramice Tei III și a demonstrat lipsa unor complexe de locuire din aceeași fază. Urme ale necropolei din secolele XVIII—XIX din perioada de funcționare a mănăstirii nu au fost surprinse. Cu totul întîmplător scoaterea unor pini, a dus la descoperirea unui mormînt de femeie (M. 2) depus la $-0,90$ m. Mormîntul a fost săpat în stratul de pămînt castaniu închis, groapa pornind din stratul feudal. Scheletul culcat pe spate cu mîinile pe piept era orientat est-vest. În timpul lucrărilor actuale craniul a fost spart, iar oasele mîinilor mutate de la locul lor. Inventarul

¹⁹ L. Bilciurescu, op. cit., p. 12.

mormîntului constă dintr-un inel de bronz găsit la mîna stîngă și o brățară din sticlă albastră aflată la mîna dreaptă, ce-și găsește analogii cu două exemplare similare găsite de arheologul Aristide Ștefănescu la biserica Flămînda, și datate în secolul al XVIII-lea.²⁰ În pămîntul din jur au mai fost surprinse cîteva cuie de sicriu. Inelul are discul decorat cu cinci cercuri concentrice, între care se află triunghiuri hașurate prin incizie. Diametrul discului este de 14 mm. Ambele piese de inventar sînt lucrate rudimentar.

Mormîntul deși a apărut izolat face parte poate dintr-o necropolă existentă în secolul al XVIII-lea la sud de mănăstire.

CONCLUZII

Se poate afirma că cercetarea arheologică desfășurată în paralel cu cea de arhitectură a dat posibilitatea stabilirii unor etape de construcție a monumentului și anume :

— 1716—1723, cînd se construiesc : biserica, casa domnească, stăreția și primul zid de incintă cu turnul clopotniță ;

— 1723—1736, se realizează construcții pe laturile de sud, nord și vest ale incintei mari ;

— 1736—1739, construirea paraclisului, a galeriilor arcate, a celei de a doua incinte cu turn de strajă la poartă, definitivîndu-se ctitoria de la Văcărești ;

— în secolele XIX—XX monumentul a suferit transformări după schimbarea destinației în penitenciar ;

— dealul de la Văcărești, reprezintă o veche vatră de locuire și continuitate a civilizației bucureștene din epoca bronzului, perioada prefeudală, feudală tîrzie, modernă și contemporană.

— datele arheologice vor contribui la restaurarea fidelă a întregului a întregului ansamblu arhitectonic.

CONTRIBUTIONS ARCHÉOLOGIQUES À LA CONNAISSANCE DE L'ENSEMBLE ARCHITECTONIQUE DE VACARESTI

Résumé

Les fouilles archéologiques effectuées à l'Ensemble architectonique de Văcărești depuis l'automne de 1973 jusqu'en 1977, furent occasionnées par le commencement des travaux de restauration des monuments en question.

Le Monastère de Văcărești, fondation de Nicolae Mavrocordat, le premier voïévode fanariote (1715—1716, 1719—1730), et de son fils, Constantin Mavrocordat (1730—1763, avec des interruptions) représente l'un des valeureux monuments d'architecture brancovene de la Munténie, datant de la première moitié du XVIIIe siècle.

Les recherches ont précisé les grandes étapes de la construction (1716—1723 ; 1723—1736 ; 1736—1739), ont permis la découverte des parties de la planimétrie initiale du monument (effacée dans la deuxième moitié du XIXe siècle, en même temps avec son trans-

²⁰ Informație primită de la cercetător.

formation en prison), ont établi l'existence sur la même place d'un habitat datant de la IIIe période de la culture Tei — marquée par des habitations et de la céramique spécifique — et la succession des traces d'habitation dans les étapes ultérieures : IIIe—IVe, VIe—VIIe et X^e—XIe siècle. Ces découvertes viennent renforcer l'idée du développement ininterrompu de la civilisation sur le territoire de Bucharest.

L'article présente en plus les principales vestiges datant de la période pendant laquelle le monument remplit sa fonction et qui constituèrent l'objet des dernières découvertes (de la céramique, des pierres sculptées etc.).

Les sections archéologiques ont été ouvertes surtout dans la grande enceinte et moins dans la petite et à l'extérieur du monument.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1 Profil stratigraphique de la IIe section.

Fig. 2 Plan parterre du pavillon sud de la maison princière, avec les étapes de la construction.

Fig. 3 Plan parterre de la loggia de la maison princière.

Fig. 4 Matériaux archéologiques découverts à Văcărești. 1—4 l'époque du bronze, culture Tei ; 5—6 fragments de céramique IXe—XIe siècles ; 7—8 objets du tombeau M. 2, XVIIIe—XIXe siècles ; 9 fragment de la fresque de la galerie extérieure de l'église St. Trinité.

Fig. 5 Pierrerie de manière brancovane, découverte à Văcărești.

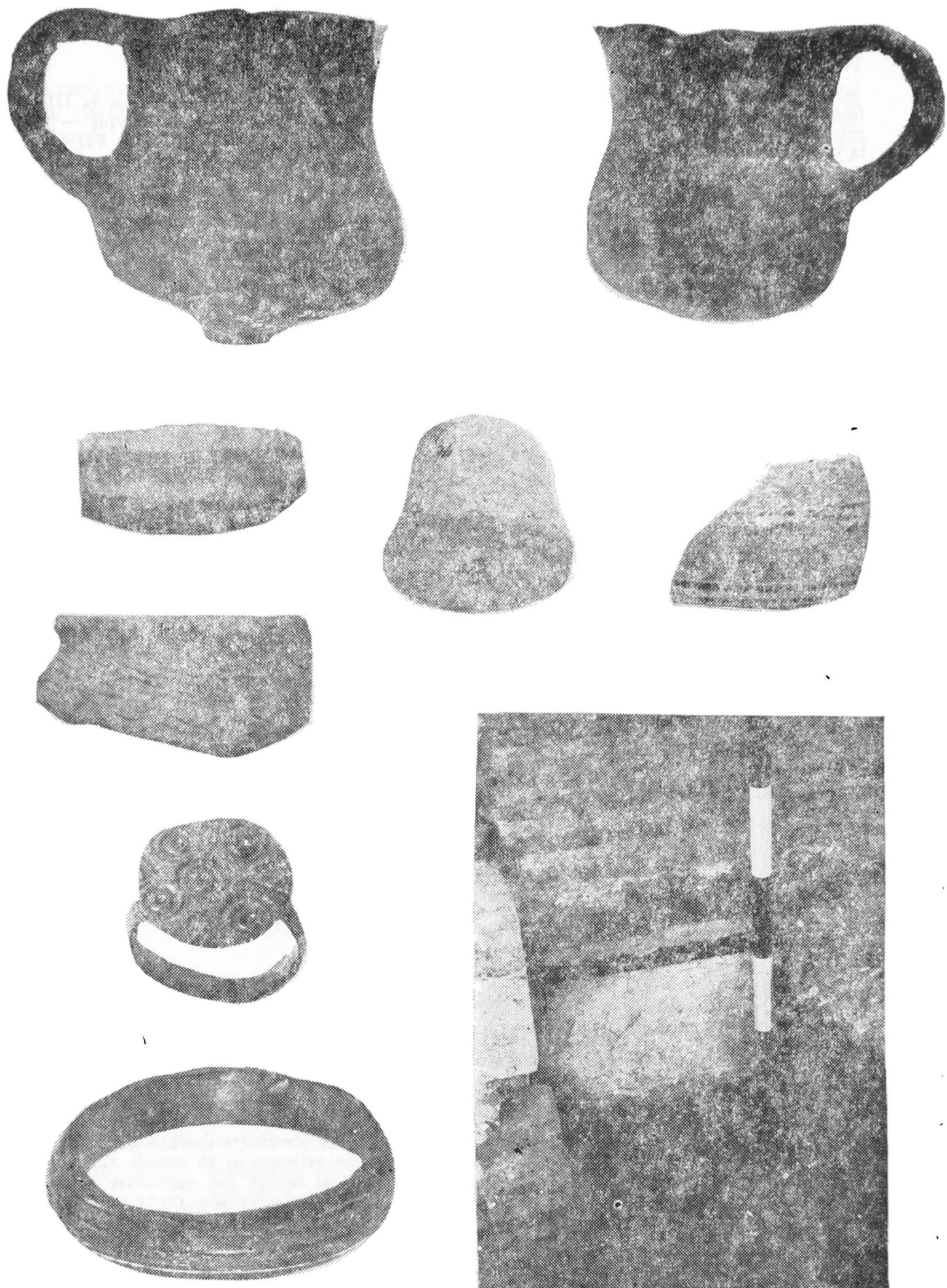

Fig. 4 Materiale arheologice descoperite la Văcărești. 1—4 epoca bronzului, cultura Tei ; 5 ceramică sec. VI ; 6, fragment ceramic secolele IX—XI ; 7—8, obiecte din mormîntul M. 2 din secolele XVIII—XIX ; 9, fragment din fresca pridvorului bisericii Sf. Treime.

Fig. 5 Pietrărie de factură brîncovenească descoperită la Văcărești.